

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-2-60-25>
УДК 336.7

Скоромна О.Ю.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів,
Харківський національний
аграрний університет імені В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Проведено аналіз чисельності банків та стану їх активів і капіталу в період кризи банківської системи та після її завершення. Досліджено динаміку зміни основних показників груп банків та виявлено суттєві зміни в структурі банківського сектору, зокрема, збільшення питомої ваги держави та банків іноземних банківських груп у банківській системі України. Запропоновано напрями подальшого розвитку банківської системи в період посткризового відновлення.

Ключові слова: банки, банківська система України, банківський сектор, фінансові установи, валюта, фінансово-економічної криза, капітал.

Проведен анализ численности банков и состояния их активов и капитала в период кризиса банковской системы и после ее завершения. Исследована динамика изменения основных показателей групп банков и выявлены существенные изменения в структуре банковского сектора, в частности увеличение удельного веса государства и банков иностранных банковских групп в банковской системе Украины. Предложены направления дальнейшего развития банковской системы в период посткризисного восстановления.

Ключевые слова: банки, банковская система Украины, банковский сектор, финансовые учреждения, валюта, финансово-экономической кризис, капитал.

Scoromna O.Yu. ANALYSIS OF THE STATE OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE AT THE MODERN STAGE

The analysis of the number of banks and the state of their assets and capital during the crisis of the banking system and after its completion is carried out. The dynamics of changes in the main indicators of groups of banks was researched and significant changes in the structure of the banking sector were identified. The increase of the share of the state and banks of foreign banking groups in the banking system of Ukraine was revealed. The research showed that during the crisis period of 2014–2016 there were structural transformations in the banking system of Ukraine, which resulted in an increase in the share of banks with a state interest and increased influence of the state on the banking system and the stability of the national currency. In 2014, 16 banks were found insolvent, 19 financial institutions were in the stage of liquidation. However, in 2015 there was a further reduction in the number of solvent banks. Another 43 banks were placed in the category of liquidated banks, in 2016–20, and in 2017 their number increased by another 11 banking institutions. Thus, the number of banks at the stage of liquidation as of June 30, 2018 amounted to 96 financial institutions, while the number of solvent banks was only 82. According to the NBU press service, during the crisis of 2014–2016, the banking system of Ukraine lost 90 banks whose assets before the crisis amounted to about one third of the assets of the entire banking system. The vast majority of liquidated banks were small banks with domestic private capital. Clearance of the banking system from financially unstable institutions, of course, has its positive impact, but the reverse side of this process is to increase monopolization of the banking market by large banks. Under such conditions, it would be advisable to take measures to attract domestic investments into the banking sector and create the most favorable conditions for the development of small banks, since they were the ones who suffered most. Despite all the positive moments of the entry of foreign capital into the domestic market of banking services, one should also take into account shortcomings. Large banking institutions with foreign capital in the period of instability in the economy can provoke a significant outflow of financial resources, lead to unexpected fluctuations in banks' liquidity, increase instability, or even lead to loss of sovereignty in the field of financial and monetary policy of the state.

Key words: banks, banking system of Ukraine, banking sector, financial institution, currency, financial and economic crisis, capital.

Постановка проблеми. Сучасна банківська система України переживає непрості часи посткризового відновлення, яке супроводжується все тими ж гострими проблемами, які притаманні вітчизняній економіці вже багато років поспіль, такими як диспропорції національного виробництва, нестабільна політична ситуація, часті зміни у законодавстві з питань фіскального і фінансового регулювання, превалювання особистих зв'язків учасників відносин перед економічною доцільністю управлінських рішень. Функціонування вітчизняної банківської системи в сучасних умовах має низка певних особливостей, які варто враховувати під час оцінки стану та перспектив її розвитку, що і зумовило актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження банківської системи займають вагомe місце у колі проблем науковців-економістів та практиків. Дуже багато науковців висвітлювали питання функціонування банків у своїх працях і формулювали власне бачення подальшого розвитку банківської системи. Не претендуючи на вичерпність переліку, відмітимо праці таких учених, як Г.М. Пурій, Р.В. Скалюк, О.І. Русин, В.В. Лойко, В.В. Павленко.

Метою статті є аналіз сучасного стану банківської системи України та динаміки показників діяльності груп банків за класифікацією НБУ для окреслення основних напрямів її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж останніх років банківська система України зазнала докорінних змін. Про це сказано у висновках Ради НБУ «Про діяльність Правління Національного банку України щодо розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності». Зазначається, що це частково зумовлювалося несприятливою економічною кон'юнктурою на тлі військового конфлікту та втрати значної частини економічного та інфраструктурного потенціалу, більш ніж трикратним падінням курсу гривні і, як наслідок, значними втратами платоспроможності бізнесу та населення. Таким чином,

це різко загострило старі проблеми вітчизняного банківського сектору [1].

Банківська система України протягом останніх років знаходиться у стані системної кризи, яка зумовлена сировинною моделлю розвитку національної економіки, постійним дефіцитом довгострокових банківських ресурсів, диспропорціями банківських балансів та неефективними діями монетарного регулятора, що в кінцевому результаті привело до трикратної девальвації гривні, вразливості банків і їх клієнтів до валютних шоків [2, с. 41].

Науковці справедливо стверджують [3, с. 121], що ключовими проблемами банківської системи України на сучасному етапі є: значна девальвація гривні, спад в економіці, військові дії у східному регіоні та анексія АР Криму, що у підсумку зумовило погіршення якості кредитного портфеля вітчизняних банків. Внаслідок зростання рівня негативно класифікованої заборгованості банки були змушені створювати значні резерви за активними операціями, що неминуче негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ.

Як зазначають В.В. Лойко, та В.В. Павленко, є також багато й інших факторів, які впливають як загалом на фінансову систему України, так і на її банківську систему [4, с. 3]. Серед них можна виділити такі, як:

- корумпована бюрократична система, яка пригнічує розвиток економіки;
- занадто зарегульована економіка (велика кількість дозволів, розпоряджень які надають державні органи; необґрунтовано та не виправдано великий апарат державного нагляду);
- відсутність сталої законодавчої бази;
- нестабільна політична система;
- зношеність засобів виробництва, відсутність нових технологій та інше [4, с. 3].

Криза банківської системи 2014–2016 рр. показала вразливість банківських установ до непередбачуваних потрясінь економіки й недостатню адаптованість вітчизняних методів фінансового управління до швидкого погіршення економічної й політичної ситуації. Прямі фіскальні витрати України

на подолання наслідків кризи банківського сектору 2014–2016 рр. стягнули 14% ВВП (станом на 04.07.2017 р.), що перевищує відповідні витрати, понесені під час фінансово-економічної кризи 2008–2009 років, тоді як загальні втрати економіки від кризи зараз становлять 38% ВВП [1, с. 3].

Щоб повніше оцінити масштаби втрат, розглянемо динаміку чисельності банків в Україні за період 2014–2018 рр. (табл. 1).

Як видно з таблиці 1, у 2014 році неплатоспроможними визнано 16 банків, у стадії ліквідації опинилися 19 фінансових установ. Проте у 2015 році відбулося ще більше скорочення кількості платоспроможних банків: до категорії банків, що знаходяться у стадії ліквідації, потрапило ще 43 банки, у 2016–20, а у 2017 р. їх кількість збільшилася ще на 11 банківських установ. Таким чином, чисельність банків у стадії ліквідації станом на 30.06.2018 р. становила 96 фінансових установ, тоді як кількість платоспроможних банків становила лише 82.

У розрізі груп банків, згідно з класифікацією НБУ, найбільшу частку ліквідованих банків становили вітчизняні приватні банківські установи: їх чисельність із 114 станом на 31.12.2014 р. знизилася до 54 станом на 30.06.2018 р., тобто на 52,6%. Кількість дер-

жавних банків скоротилася з 7 до 5 фінансових установ (на 28,5%), банків з іноземних капіталом – з 25 до 23 установ (на 8%).

За свідченнями прес-служби НБУ, за період кризи 2014–2016 рр. банківська система України втратила 90 банків, активи яких до кризи становили близько третини активів усієї банківської системи [1].

Переважну більшість ліквідованих банків становили невеликі банки з вітчизняним приватним капіталом. Нагадаємо, що з 10 лютого 2017 року рішенням Правління № 76-рш НБУ застосовує нові критерії розподілу банків на окремі групи на 2017 рік:

- банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку;

- банки іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам;

- банки з приватним капіталом – банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50% статутного капіталу банку [6].

Згідно з дослідженням В. Сироти, банківського експерта, за період з 2014 року по

Таблиця 1

Динаміка кількості банків в Україні за 2014–2018 рр.

Кількість банків за категоріями	Станом на				
	31.12. 2014	31.12. 2015	31.12. 2016	31.12. 2017	30.06. 2018
Платоспроможні	147	117	96	82	82
– відхилення (+,-)	-33	-30	-21	-14	0
з них: державні*	7	7	6	5	5
– відхилення (+,-)	0	0	-1	-1	0
іноземні	25	25	25	23	23
– відхилення (+,-)	0	0	0	-2	0
приватні	115	85	65	54	54
– відхилення (+,-)	-33	-30	-20	-11	0
Неплатоспроможні	16	3	4	2	1
– відхилення (+,-)	16	-13	1	-2	-1
У стадії ліквідації	21	64	84	95	96
– відхилення (+,-)	19	43	20	11	1

* включаючи Приватбанк.

Джерело: [5]

І півріччя 2017 рр. українські приватні банки, попри меншу величину збитків, істотно втратили статутний капітал, на відміну від банків з іноземним капіталом та державних банків. Банки з українським приватним капіталом втратили близько 61 млрд грн статутного капіталу, який є одним із основних показників належного рівня захищеності фінансової установи від непередбачуваних ризиків і збитків. Навпаки, інші групи збільшили цей показник на сотні мільярдів гривень: державні банки – за рахунок прихованої емісії та збільшення державного боргу, а іноземні – переважно за рахунок конвертації в капітал раніше залучених коштів від материнських структур [7].

Розглянемо динаміку власного капіталу банківської системи України у розрізі груп банків (табл. 2).

Для більшої зівставності даних питома вага власного капіталу «Приватбанку» за 2014 та 2015 рік нами була включена до частки державних банків, а власний капітал приватних банків з українським капіталом подано за цей період за виключенням частки «Приватбанку». Як можна побачити з даних таблиці, частка державних банків та банків з іноземним капіталом у банківській системі України є високою. Водночас питома вага власного капіталу групи приватних банків коливається в межах 12–17%, що може говорити про високий рівень державного й іноземного впливу на банківську систему та стабільність національної грошової одиниці.

Ті ж самі тенденції підтверджує і динаміка питомої ваги чистих активів груп банків за період 2014–2018 рр. (рис. 1).

Частка чистих активів вітчизняних приватних банківських установ (без урахування Приватбанку) зменшилася з 30,8% у 2014 р. до 14,6% станом на 30.06.2018 р., а у розпалі кризи – у 2016 році – взагалі падала до 13,8%. Водночас питома вага чистих активів банків з іноземним капіталом за досліджений період майже не змінилася, а частка державних банків зросла з 22,1% до 34,6% внаслідок значних обсягів їх докапіталізації, а з урахуванням «Приватбанку» – збільшилася з 38% до 55,1%. Частка чистих активів «Приватбанку» зросла з 15,9% у 2014 р. до 20,5% у 2018 р.

Поряд із цим фінансовий результат банків з українським приватним капіталом за 2015 р. був кращим, ніж у державних банків та банків іноземних банківських груп і за 2016–2017 рр. лише банки з приватним капіталом отримали прибуток (рис. 2).

Високі збитки банків з державною часткою станом на 01.01.2017 р. зумовлені націоналізацією «Приватбанку» з його збитками у розмірі 135,3 млрд грн. Про це свідчить звітність банку, яку оприлюднив НБУ. У 2017 році здійснювалася активна докапіталізація «Приватбанку» з боку держави, і за підсумками 2017 року він зафіксував збиток у 23,9 млрд грн [5]. До групи неплатоспроможних банків більшою мірою входили банки з вітчизняним приватним капіталом, і їх сумарні збитки у 2015 році становили

Таблиця 2

Динаміка питомої ваги власного капіталу груп банків в Україні за 2014–2018 рр.

Група	Питома вага власного капіталу в загальному капіталі банків з позитивним капіталом станом на:			
	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
Банки з державною часткою*	37,6%	34,9%	29,8%	47,3%
Банки з приватним капіталом	12,2%	16,6%	17,3%	16,8%
Банки іноземних банківських груп	28,0%	39,3%	48,4%	35,8%
Неплатоспроможні банки	22,2%	9,2%	4,5%	0,1%
Всього банківська система України	100%	100%	100%	100%

* включаючи Приватбанк

Джерело: [8]

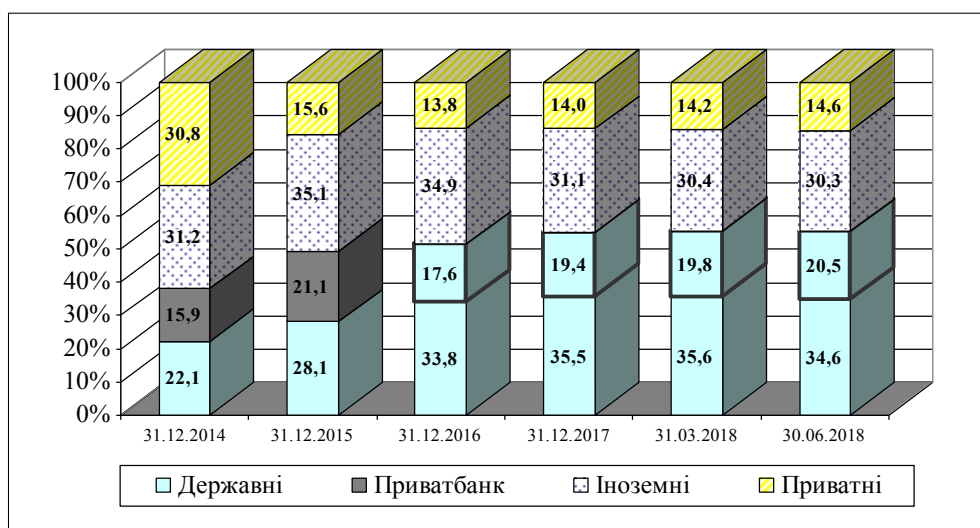

Рис. 1. Розподіл чистих активів за групами банків у 2014–2018 рр., %

Джерело: [5]

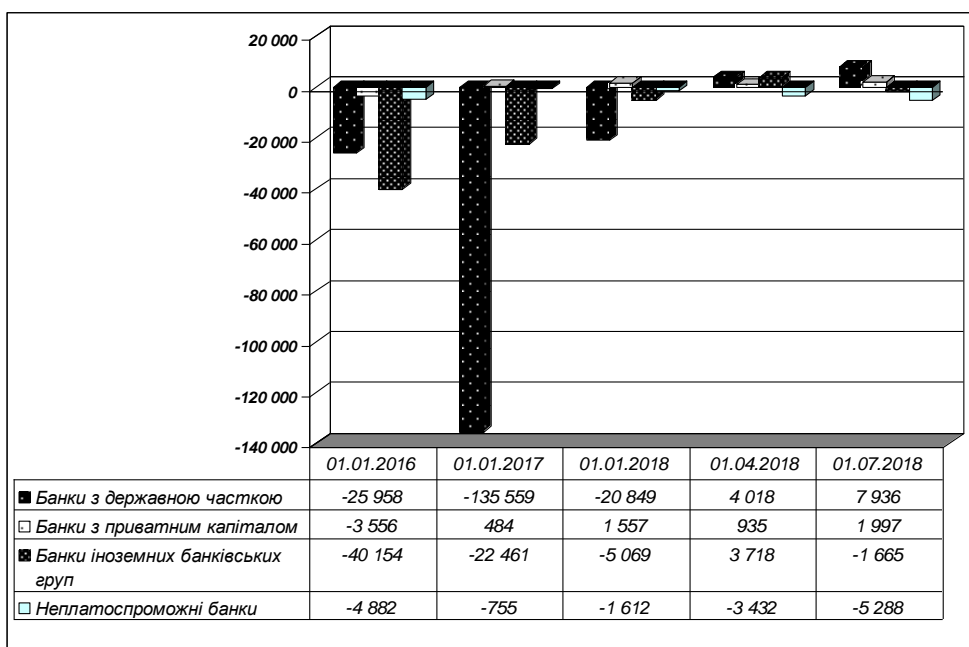

Рис. 2. Фінансові результати за групами банків у 2014–2018 рр., млн грн.

Джерело: [8]

4882 млн грн, у 2016 р. – 755 млн грн, тобто були менші, ніж у державних банків та банків іноземних банківських груп.

Не допускати іноземні банки у вітчизняну банківську систему не вигідно ні з економічних, ні з політичних міркувань. Проте на

такий крок треба йти, передбачаючи збереження можливості для реальної конкуренції вітчизняних банків з іноземними фінансовими установами. Також варто брати до уваги і той факт, що перспективи та наслідки функціонування іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі неоднозначні, адже власники іноземного капіталу, використовуючи інноваційні технології, передусім керуватимуться власними інтересами, а не пріоритетами розвитку банківської системи України. [9, 10].

Входження іноземного фінансового капіталу в банківську систему будь-якої держави є ознакою високого рівня довіри інвесторів до її законодавчої, виконавчої й судової гілок влади, ознакою макроекономічної стабільності. Одним із позитивним моментів входження іноземного капіталу є швидке впровадження передових технологій банківської діяльності, розширення спектру банківських послуг, збільшення кількості банківських продуктів і більш гнучкі умови кредитування. Проте до цього питання необхідно підходити зважено, адже вони створюють конкуренцію вітчизняним банкам, а також можуть створювати перешкоди макроекономічній стабільності держави.

Висновки. Таким чином, за період кризи 2014–2016 рр. відбулися структурні перетворення у банківській системі України, в результаті яких зросла питома вага банків з

державною часткою і посилюється вплив держави на банківську систему і стабільність національної валюти. Поряд із цим суттєво знизилася частка ринку, зайнята вітчизняними банківськими установами, більше половини яких було ліквідовано за період кризи. Очищення банківської системи від фінансово нестійких установ, безумовно, має свій позитивний вплив, проте зворотним боком цього процесу є збільшення монополізації банківського ринку з боку великих банків. За таких умов доцільним є проведення заходів із залучення вітчизняних інвестицій у банківський сектор та створення максимально сприятливих умов для розвитку невеликих банків, оскільки саме вони постраждали найбільше.

Частка ринку, зайнята банками з іноземним капіталом, у банківській системі в результаті кризи мала певну тенденцію до збільшення. Попри всі позитивні моменти входження іноземного капіталу на вітчизняний ринок банківських послуг, варто також урахувувати і недоліки. Великі банківські установи з іноземним капіталом в період нестабільності в економіці можуть провокувати значний відплив фінансових ресурсів, приводити до несподіваних коливань ліквідності банків, посилювати нестабільність або навіть призводити до втрати суверенітету у сфері фінансової та грошово-кредитної політики держави.

Список використаних джерел:

1. Про діяльність Правління Національного банку України щодо розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності зі змінами, внесеними рішенням Ради Національного банку України від 14 липня 2017 року № 32-рд: Рішення ради НБУ № 29-рд від 4 липня 2017 року. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=51452711>
2. Пурій Г.М. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України // Фінансовий простір. 2017. № 3 27. С. 41–45.
3. Скалюк Р. В., Русин О. І. Банківська система України: виклики та перспективи розвитку // Вісник Хмельницького національного університету 2016, № 2, Том 1. С. 120–125.
4. Лойко В.В. Банківська система України: стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / В.В. Лойко, В.В. Павленко // Ефективна економіка. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4447>
5. Огляд банківського сектору. Серпень 2018 р. / Офіційний веб-портал Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=37591358
6. Національний банк змінив критерії розподілу банків на групи: Прес-реліз НБУ від 10 лютого 2017. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43805377

7. В. Сирота Банківська система України – не місце для вітчизняного капіталу? / В. Сирота // Міжнародний громадсько-політичний тижневик «Дзеркало тижня». 2017. Вип. № 38. 14 жовтня-20 жовтня. URL: https://dt.ua/finances/bankivska-sistema-ukrayini-ne-misce-dlya-vitchiznyanogo-kapitalu-256933_.html
8. Центр економічних досліджень та прогнозування «Фінансовий пульс». URL: <http://finpuls.com/ua/banking/statistics>
9. Костогриз В.Г. Іноземний капітал в банківській системі України: сучасна проблематика / В. Г. Костогриз, Ю.В. Беззубенко // Фінансовий простір. 2012. № 2. С. 85–92.
10. Костогриз В.Г. Інновації банків з іноземним капіталом у банківській системі України / В.Г. Костогриз // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2016. Вип. 16(2). С. 108–111. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16\(2\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16(2)_29).